

komst centraal (87) of worden via deze incriminatie gedachten als gedraging strafbaar gesteld (161)?

De leer van de strafbare poging, die essentieel is voor de studie van de samenspanning, wordt zeer summier behandeld (81-82). In de delen van het boek over de Code pénal, vinden we enkele onjuistheden. Aldus wordt gesteld dat de samenspanning door gezagsdragers in feite de voorbereiding tot samenspanning strafbaar stelt (art. 123 en 125 C.P.; thans art. 233 e.v. Sw.), terwijl de doctrine aanneemt dat de daders van dit misdrijf door de beraamde maatregelen de fase van de uitvoering betreden daar waar degenen die zich schuldig maken aan een strafbare samenspanning de drempel van het crimineel proces niet hebben moeten overschrijden om strafbaar te zijn (53). Ook is het niet juist te stellen dat degenen die met kennis van zaken onderdak bieden als schuil- of vergaderplaats aan personen die misdrijven plegen (art. 61 C.P.; thans art. 68 Sw.), enkel strafbaar zijn wanneer die personen misdrijven plegen waardoor ze de veiligheid van de staat bedreigen (59).

Ondanks de bedenkingen omtrent sommige juridische aspecten van deze thesis en de bezwaren tegen de weinig objectieve opbouw van de gedachtengang van de auteur, die nogal ideologisch gericht is, kunnen zijn conclusies *de lege ferenda* bijgevallen worden. Zelfs zijn stelling dat samenspanning dienstig is voor degene die die macht bezit om zich te laten beschermen (48) kan worden onderschreven. Men zou zelfs verder kunnen gaan dan Mols en kunnen twijfelen aan de doelmatigheid van het delict (160). De praktische toepassing van een veralgemeend misdrijf van samenspanning doet vragen rijzen m.b.t. de bewijsvoering. De moeilijkheden bij de toepassing van de incriminatie van vereniging van misdadigers (art. 322 e.v. Sw.) zijn de practici voldoende bekend. De vereiste dat minstens een embryo van organisatievorm moet bewezen worden brengt mee dat vroege vervolgingen zeer moeilijk zijn. Doorgaans blijkt de organisatie pas achteraf, nadat de beoogde aanslag reeds gepleegd werd en wel uit de omstandigheden zelf waarin hij gepleegd werd. Men ontmoet dezelfde bewijsmoeilijkheden m.b.t. de private milities. Het bestaan zelf van dergelijke organisatie is verboden en het louter lidmaatschap is strafbaar. Doch het oogmerk geweld te willen gebruiken, zal pas blijken wanneer het gewelddadig optreden, dat de wetgever nu precies wil voorkomen, reeds heeft plaatsgehad. Bij een veralgemening van het samenspanningsdelict zullen ook bewijsproblemen ontstaan.

De moeilijkheid samenspanning te bewijzen, wanneer daarop geen voorbereidingshandeling is gevolgd en vooral de kiese problemen rondom de behoorlijkheid van de opsporing opgeworpen door Mols lijken o.i. tegenaanwijzingen te zijn voor de veralgemening van de strafbaarheid van de samenspanning.

A. De Nauw

Structurele kindermishandeling, Verslag van de studiedag ingericht door de vereniging Kind en Geweld te Brussel, Antwerpen, 1982

Met deze publikatie laat de vereniging Kind en Geweld (Lange Leemstraat 337, 2018 Antwerpen) de inzichten beklijven die geformuleerd werden tijdens een bijzonder boeiende studiedag over structurele kindermishandeling. Deze studiedag werd door Kind en Geweld georganiseerd in december 1981.

De vereniging Kind en Geweld bekleemtoonde meermaals reeds, ondermeer tijdens haar eerste studiedag in 1979, de structurele aspecten van kindermishandeling. Deze, in de theorievorming over kindermishandeling nog minder bekende benadering, werd in een inleidende bijdrage van Dr. E. Verhellen, ondervoorzitter van de vereniging, uitvoerig, maar vooral gedegen geschetst. Ingegaan wordt op de verscheidenheid in, en beperktheid van de referentiekaders van waaruit kindermishandeling benaderd wordt. Het begrip 'structurele kindermishandeling' laat toe het intra-individuele en inter-individuele niveau te verruimen tot het macro-niveau, waardoor verband kan gelegd worden tussen het fenomeen kindermishandeling en bredere samenlevingsdynamieken. Een scherper inzicht, maar vooral een beter begrijpen van het fenomeen kindermishandeling wordt mogelijk. Deze structurele benadering verlegt inderdaad het accent naar 'kindermishandelende situaties': hoe gaan wij in onze cultuur om met kinderen? De maatschappelijke druk waaraan opvoeders blootstaan wordt benadrukt, evenals de structurele ondersteuning van een hiërarchische opvoedingsrelatie. Verhellen gaat nader in op een aantal van deze situaties: de 'gewone' kindermishandeling (dit is: wat doorgaans onder kindermishandeling begrepen wordt) en de gelegaliseerde kindermishandeling, zoals ze tot uitdrukking komt in bijvoorbeeld de verkeerssituatie, de schoolsituatie, de beknotte speelruimte voor het kind, de rechtspositie van kinderen. De individualiseringsdynamiek, zo frappant reeds in de common sense-benadering van kindermishandeling, komt, ook breder gezien, scherp tot uiting.

De historisch gegroeide onmachtpositie van kinderen en het daarmee verweven pedagogisch concept worden gesteld ten aanzien van de waardering vanuit een kinderrechtenbeweging.

Kindermishandeling, besluit Verhellen, is minder een probleem van onmacht, dan wel van macht!

De tekst van deze bijdrage wordt gestoffeerd door een uitgebreid notenapparaat, waardoor een bijkomende, kwalitatieve ondersteuning gegeven wordt voor verdere studie.

Een tweede bijdrage stelt de vraag: hoe kinderen tegen het verkeersgeweld beschermen? Dr. R. Poté, voorzitter van de B.R.T.-schildpadactie, geeft hierin een scherpe schets van de, vooral voor kinderen, onderdrukkende verkeerssituatie. De bijdrage is sec, informatief, verkeerstechnisch, doch, gezien vanuit de ogen van de zwakke weggebruiker (en kinderen zijn in deze extreem zwakke weggebruikers, zoals in de bijdrage uitvoerig geschetst werd), is juist dit materiaal van een onthutsend karakter. Vervolgens wordt ingegaan op hoe deze beklemmende situatie kan veranderd worden.

Tenslotte twee buitenlandse bijdragen op deze studiedag, die in de publicatie in vertaling opgenomen werden: preventie en kindermishandeling en erkenning van de basisrechten van het kind binnen de Zweedse samenleving, door B. Ekdahl (Ministerie van Justitie, Stockholm) en een bijdrage over structurele, inzonderheid institutionele kindermishandeling door J. Robertson (Robertson-Centre, London).

De Zweedse bijdrage geeft, zoals in de titel van de bijdrage gesteld wordt, een overzicht van de diverse stappen die binnen de Zweedse samenleving ondernomen werden ter preventie van kindermishandeling en erkenning van de basisrechten van het kind. Vermeld worden: het 'parental education'-program-

ma, het moedertaalonderwijs aan kinderen van immigranten, de mogelijkheid zestig dagen per jaar van zijn werk thuis te blijven om een ziek kind te verzorgen.

Naast deze voorstelling van algemeen maatschappelijke programma's, wordt ingegaan op de activiteiten van de, in 1977 door de Zweedse regering in het leven geroepen 'Kinderrechtencommissie'. Uit de activiteiten van deze commissie ressorteerde ondermeer in 1978 de wet betreffende het verbod op het toedienen van lijfstraffen, en meer recent wordt gezocht naar een adequatere omgangsregeling in situaties van echtscheiding. Uitgangspunt hierbij is dat het een recht van het kind is zijn ouders te bezoeken, en dat het dus een wederzijds recht is, voor zowel ouder als kind, om contact met elkaar te behouden.

De bijdrage van Dr. Robertson belichtte voornamelijk diverse vormen van institutionele kindermishandeling: het verblijf van een kind in een hospitaal, de scheiding van de ouders... en de weinige aandacht die hier besteed wordt aan de subjectieve noden van het kind in zodanige situaties.

Deze bijdrage werd ondersteund door fragmenten uit de films die Dr. Robertson, samen met zijn echtgenote, over dit onderwerp maakte. De filmcommentaar werd mee in de publikatie opgenomen, voor de aanwezigen op de studiedag beslist een mooi idee. Uit de bijdrage van Dr. Robertson bleek bovendien de moeizame strijd (zijn eerste film dateert van 1951) die moest geleverd worden, om nog maar de interesse voor, en de verwondering over het mogelijk bestaan van institutionele kindermishandeling op te wekken.

Deze moeizame strijd kwam ook in andere bijdragen aan bod, ondermeer in de bijdrage van Dhr. Ekdahl. Deze studiedag, en de publikatie van de teksten, zijn een moedig initiatief. Doch er is méér. De bredere situering van het fenomeen kindermishandeling overstijgt de concrete, extreme 'gevallen', hoe erg deze ook mogen zijn, en zonder ze uit het oog te verliezen. Wij zijn allemaal betrokkenen: té weinig stellen we ons de vraag, hoe kinderen hun opvoeding ervaren. Waar scherper zicht kan komen op de minachting die we in de opvoeding vaak opbrengen voor deze vraag, is een kans gecreëerd tot het wekken van echte aandacht voor kinderen. Belangrijk is ook dat de hulpverlening inzake kindermishandeling, vanuit deze benadering, ontdaan kan worden van haar té ethologisch geïnspireerd, en soms heksenjacht-achtig, spectaculair karakter. Dit houdt wellicht een mogelijkheid in, om de hulpvragen die opvoeders zich wel degelijk stellen, ook te horen.

Waar opening komt voor zodanige aandacht, kunnen dan wellicht nu nog sluimerende vragen scherper aan bod komen, evenals de paradoxen eigen aan de kinderrechtenbeweging als emancipatiebeweging. Hierbij denken we ondermeer aan volgende vragen: hoe dit referentiekader hanteren in concrete, onderdrukkende situaties, die uiteindelijk niet alleen voor kinderen gelden? en: hoe de inwerking op het menselijk gedragspatroon via wetgeving en hulpverlening binnen serene paden houden?

Vooralsnog blijft de eerste vraag evenwel de interesse en verwondering te wekken voor wat óók kinderen kunnen, en de aandacht te vestigen op de kansen waar ook zij recht op hebben.

Zover zijn we nog lang niet. De studiedag over structurele kindermishandeling, en de bijzondere publikatie van de vereniging Kind en Geweld, zijn wél een

aanzet in die richting. Het is een belangrijke aanzet, waar we, met enige zin voor rechtvaardigheid, niet om heen kunnen.

M. Bouverne-De Bie

Van de Poel, J.W.E., Politie-overleg, van incident tot institutie, Gouda-Quint Arnhem, 1982

Dit werkje geeft een zeer goed gestructureerd en geschreven overzicht van het overleg in verband met de uitoefening van de politietaak, meer bepaald het overleg tussen de politie zelf, de burgemeester en de officier van justitie (het gaat hier uitsluitend over de Nederlandse situatie). Gewoonlijk sprak men over 'driehoeksoverleg'. Het gezag over de politie komt ruimschoots aan de orde. Het is namelijk van belang om te weten tot waar de bevoegdheid van bestuur en justitie zich uitstrekt. Uiteraard, alleen wanneer er duidelijkheid bestaat over de inhoud van de gezagsfunctie, kunnen de posities in het politie-overleg, en de wijze waarop het politie-overleg tot stand komt, worden bepaald.

De schrijver maakt een opdeling in vier periodes.

1. Politiewet van 1957, waarin geen regelingen betreffende politie-overleg vervat zijn.
2. Van contact tot overleg: 1957-1972.
3. Van incident tot institutie: 1972-1980. In deze periode ontbrandt juist de strijd om het gezag over de politie tussen het bestuur en het Openbaar Ministerie. Beide eisen het primaat, doch geen van deze claims wordt gehonoreerd. Bovendien ontstaat veel discussie over het feit of het overleg op provinciaal dan wel op lokaal niveau dient gevoerd.
4. Politie-overleg in de wet: 1980 tot heden. In het in 1980 gepubliceerde ontwerp van een nieuwe politiewet en in het in 1981 bij de Tweede Kamer ingediende wetsontwerp tot vaststelling van een nieuwe politiewet wordt het overleg tussen bestuur, justitie en politie op lokaal niveau geïnstitutionaliseerd. Blijft echter wel open, de discussie wie waar vertegenwoordigd is.

Schrijver zet zich af tegen regionalisering van het overleg en hij wil het dus volledig op lokaal niveau houden.

Een interessant werkje dus. Toch zijn wij de mening toegedaan dat een combinatie van lokaal en regionaal overleg mogelijk is. Coördinatie op regionaal vlak, kan het overleg op lokale basis, dat weliswaar het belangrijkste moet blijven, bijsturen in die zin dat voor bepaalde deelaspecten van het politiewerk de intensiteit en de wijze van optreden gelijkmatig ingericht moeten worden.

W. Bruggeman

Bovin, S., De Smedt, P. en Steens, R., De psychiatrische patiënt, serie Recht en Welzijn, Antwerpen, Kluwer, Van Loghum Slaterus, 1982, 400 blz.

Deze uitgave in de reeks 'Recht en Welzijn' geeft een overzicht van de *rechtspositie* van de psychiatrische patiënt. Dat dit aan een noodzakelijke behoefte beantwoordt lijdt geen twijfel. Het boek kwam tot stand in het kader van een hele werking van de Federatie van Vlaamse Simileskringen (vereniging van de familiele-